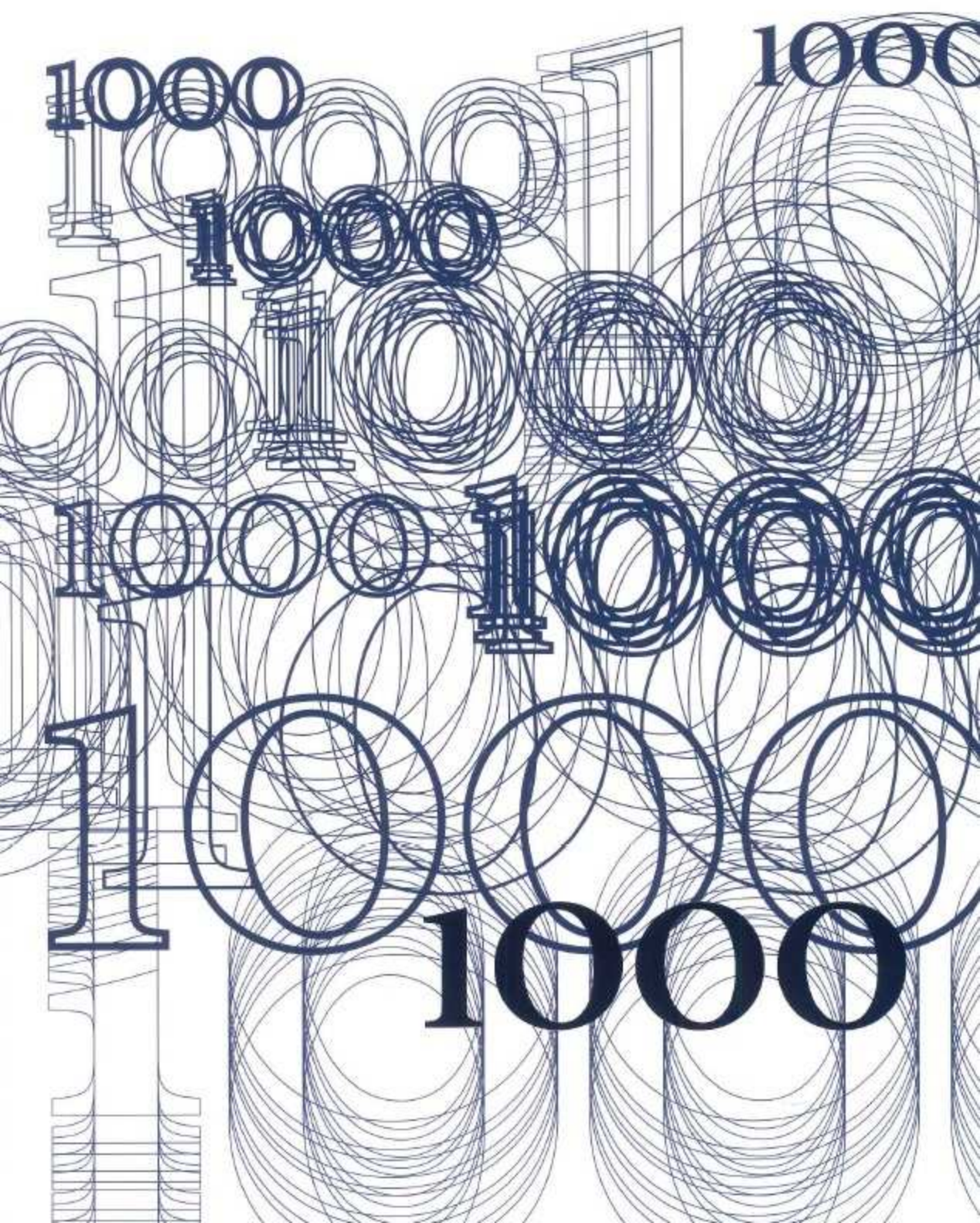

07.11.2017./NR.46 (1000)
juristavards.lv

JURISTA VĀRDS

Una lex — una iustitia omnibus

Maksātnespējas tiesības

*Kaspars Novicāns
Inese Šteina
Indulis Balmaks
Olavs Cers
Ilze Znotiņa*

Kaspars Novicāns

Olavs Cers

Inese Šteina

Indulis Balmaks

Ilze Znotiņa

Maksātnespējas tiesiskais regulējums laikmetu griežos

Kaspars Novicāns, Latvijas Sertificēto maksātnespējas procesa administratoru asociācijas valdes loceklis, zvērināts advokāts

Kā lēcina jaunākais *Doing Business* pētījums, Latvijā maksātnespējas procesā atgūto naudas līdzekļu vidējais rādītājs ir vien 49,1 cents attiecībā pret dolāru,¹ savukārt Maksātnespējas administrācijas apkopotie rezultatīvie rādītāji ir vēl nelepriecinošāki – 2017. gada pirmajā pusgadā nodrošināto kreditoru grupā vidējais atgūto līdzekļu īpatsvars ir 34 centi no viena eiro, bet nenodrošināto kreditoru grupā – vien 14 centi no viena eiro.²

Atbilstoši *Doing Business* pētījumiem Latvija 2016. gadā ieņēma 43. vietu pasaulē pēc maksātnespējas procesu efektivitātes rādītājiem, bet 2017. gadā rādītāji ir krituši un Latvija ierindota 44. vietā.³ Lai arī kritums nav liels, tas tomēr raisa pārdomas, vai pēdējo gadu laikā cītīgi veikta Maksātnespējas likuma grozīšana ir bijusi lietderīga. Turklāt, tā kā 2016. gada 30. aprīlī ieviesta elektroniskā maksātnespējas uzraudzības sistēma (EMUS) sniedz precīzus statistikas datus par maksātnespējas nozarē notiekošo, ir zināmas bažas, ka tuvāko gadu laikā *Doing Business* novērtējums par maksātnespējas procesu efektivitāti Latvijā tiks krietni pazemināts. Tas savukārt var ļoti negatīvi ietekmēt Latvijas pievilcību starptautisko investoru acīs.

Tādējādi ir svēgti ar zināmu paškritiskumu paraudzīties uz šobrīd spēkā esošo Maksātnespējas likuma regulējumu, kā arī retrospektīvi caurlūkot iepriekšējos maksātnespējas nozares likumus. Vai tiešām pilnīgi visi tiesiskie instrumenti, no kā savulaik atteicāmies, bija tik slikti? Varbūt pārāgi vai nepārdomāti esam izmetuši miskastē to, kas bija labs un derīgs?

Pārmaiņu vējos

Kopš Latvijas neatkarības atgūšanas maksātnespējas procesu ir regulējuši četri dažādi likumi – likums "Par uzņēmumu un uzņēmējiesabiedrību maksātnespēju un bankrotu" (spēkā no 01.01.1992. līdz 11.10.1996.), likums "Par uzņēmumu un uzņēmējiesabiedrību maksātnespēju" (spēkā no 12.10.1996. līdz 31.12.2007.), Maksātnespējas likums (spēkā no 01.01.2008. līdz 31.10.2010.) un kopš 2010. gada 1. novembra – spēkā esošais Maksātnespējas likums.

Likums "Par uzņēmumu un uzņēmējiesabiedrību maksātnespēju un bankrotu" nenoliedzami ir atzīstams par vislākoniskāko maksātnespējas nozares likumu, taču to nebūt nav pamata vērtēt kā likuma kvalitātes trūkumu. Diemžēl šobrīd spēkā esošais Maksātnespējas likums (tāpat kā daudzi citi likumi) aizvien vairāk tiek papildināts ar samērā kazuistisku un instrūjošu regulējumu, tādējādi pazaudējot likuma abstrakciju un līdz ar to arī – efektivitāti.

Piemēram, likumā "Par uzņēmumu un uzņēmējiesabiedrību maksātnespēju un bankrotu" bija īsi un kodolīgi noteikts, ka saviļcīga maksātnespējas pieteikuma neiesniegšana vai fiktīvu saistību uzrādīšana ir uzskatāma par ļaunprātīgu bankrotu, turklāt atzinumu par ļaunprātīgu bankrotu pazīmēm tiesa ietvēra spriedumā par maksātnespējas procesa pasludināšanu. Tāpat ātri un efektīvi tika konstatēta parādnieka ļaunprātība un pamats atbildībai.

Likumā "Par uzņēmumu un uzņēmējiesabiedrību maksātnespēju un bankrotu" arīdzan bija skaidri un nepārprotami noteikts, ka sanācības gadījumā kreditoru prasījumi ir sedzami ne mazāk kā 40 % apmērā ik gadu – tāpat, jo ilgāks sanācības process, jo vairāk jāmaksā kreditoriem. Tas ir vērtējams kā ļoti motivējošs regulējums ātrai un efektīvai parādu restrukturizācijai, turklāt jau saknē "nocērt" kārdinājumu ar fiktīvu kreditoru palīdzību "izbīdīt" tādus parādu restrukturizācijas plānus, atbilstoši kuriem kreditoriem tiek samaksāts 10 % vai vēl mazāk (nav noslēpums, ka pēdējo gadu laikā šādu apšaubāmu parādu restrukturizācijas plānu ir bijis pietiekami daudz).

Otrs maksātnespējas jomu regulējošais likums – likums "Par uzņēmumu un uzņēmējiesabiedrību maksātnespēju" ieņem godpilno pirmo vietu, vērtējot to pēc spēkā esamības ilguma. Tas bija spēkā teju 12 gadus. Un, raugoties no šodienas skatpunkta, kad šī laika periodā tika pieņemti divi jauni Maksātnespējas likumi, turklāt šobrīd spēkā esošais likums tiek nemīti grozīts, nevilšus prātā iezogas doma, ka tieši likums "Par uzņēmumu un uzņēmējiesabiedrību maksātnespēju" ir bijis viskvalitatīvākais un efektīvākais regulējums. Tomēr jāteic, ka minētajā likumā bija arī vairāki būtiski trūkumi

1 Sk. *Doing Business* 2017. 14th edition, p. 219. Pieejams: <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf>.

2 Sk. Maksātnespējas politikas attīstības pamatnostādņu 2016–2020. gadam rezultatīvo rādītāju apkopojums par 2016. gadu un 2017. gada 1. pusgadu, 1. lpp. Pieejams: http://www.mma.gov.lv/publ/stat_6/.

3 Sk. *Doing Business* 2016. 13th edition, p. 214. Pieejams: <http://espanol.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB16-Full-Report.pdf>; *Doing Business* 2017. 14th edition, p. 219. Pieejams: <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf>.

Tā, piemēram, faktiski tiesiski maksātnespējas procesi varēja ilgstoši ievēlīties, pārlieku ilgs bija arī likumā atļautais sanācības termiņš. Taču vienlaikus bija arī vairāki instrumenti, kas turēja parādniekus "tonusā". Piemēram, maksātnespējas procesa pieteikumu bija aizliegts atsaukt, kā arī darījumu apstrīdēšana maksātnespējas procesā bija pakārtota faktiskās maksātnespējas iestāšanās dienai, nevis maksātnespējas procesa paskaidrošanas dienai, kā to paredz spēkā esošais Maksātnespējas likums. Līdz ar to maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšana un paskaidrošana varēja draudēt ar būtiskām nepatikšanām (pretstatā šobrīd spēkā esošajam regulējumam).

Jāatzīmē, ka likums "Par uzņēmumu un uzņēmējdarbību maksātnespēju" tika salīdzinoši maz grozīts, lielākoties – saistībā ar iestāšanos Eiropas Savienībā. Tomēr ekonomika strauji attīstījās un radās iespējas, ka likums "Par uzņēmumu un uzņēmējdarbību maksātnespēju" ir pārlieku novecojis, kā rezultātā tika uzsākts darbs pie pirmā Maksātnespējas likuma izstrādes, ko Saeima pieņēma 2007. gada 1. novembrī.

Pirmais Maksātnespējas likums noteica būtiskas izmaiņas maksātnespējas tiesiskajā regulējumā – vispirms jau tādēļ, ka ieviesa fiziskās personas maksātnespējas procesa institūtu, kā arī regulējumu par tiesiskās aizsardzības procesu. Tomēr, ņemot vērā to, ka likums tika pieņemts laikā, kad notika strauja nekustamo īpašumu tirgus un kredīšanas attīstība, sākoties krīzei, iezīmējās vairākas būtiskas problēmas. Tā, piemēram, fiziskās personas maksātnespējas procesa institūts bija pārlieku smagnējs un dārgs. Turklāt krīzes laikā bija jāatgriež "trekno" gadu laikā ņemtie kredīti vai jāzaudē īpašumi, taču bija pietiekami plašs personu loks, kas to nevēlējās. Tādēļ tika meklēti ceļi, kurus ejot teju tiesiski varēja nesamaksāt kreditoriem, bet īpašumus paturēt. Radošākas personas šādas iespējas saskatīja Maksātnespējas likumā paredzētajā tiesiskās aizsardzības procesa regulējumā vai "shēmās" ar īpašumu pārdošanu maksātnespējas procesa ietvaros. Tādējādi 2007. gadā pieņemtā Maksātnespējas likuma piemērošanas laikā būtiski tika iedragāta ne vien maksātnespējas procesa administratoru un viņu uzraugu reputācija, bet arī uzticība maksātnespējas nozarei kopumā.

Pie otrā Maksātnespējas likuma "tikām", izpildot Latvijas Republikas valdības un Pasaules Bankas parakstītā aizdevuma līguma noteikumus. Tādējādi nepilnus trīs gadus pēc pirmā Maksātnespējas likuma spēkā stāšanās to aizvietoja jaunais, 2010. gada 26. jūlijā pieņemtais Maksātnespējas likums. Lai arī jaunajā likumā nenoliedzami bija iestrādātas daudzas novitates, rūpīgām lasītājam nepaliks nepamatināts fakts, ka tā pamatā tomēr ir 2007. gadā pieņemtais Maksātnespējas likums, tostarp arī likuma struktūra, tiesību normu secība un lielā mērā – arī saturs. Tādējādi jaunā Maksātnespējas likuma tapšana un vēlāk sekojošā likuma "slavināšana" lielā mērā atgādina notikumus ar sasteigto Civillikuma pieņemšanu un spēkā stāšanos 1937. gadā. Tomēr atšķirībā no Civillikuma jaunais Maksātnespējas likums izrādījās esam ar vāju mugurkaulu, jo – lai kur pūstu valdošie vēji – Maksātnespējas likums kā zāle vēja ir liecies tiem līdzī.

Neapšaubāmi, šobrīd spēkā esošajā Maksātnespējas likumā ir iestrādāti vairāki būtiski principi, bez kuriem

maksātnespējas procesa mērķis ir teju nesasniedzams, tostarp procesa atklātības un paredzamības princips, kā arī apgrozības ātruma princips. Apsveicams ir arī pēc likuma pieņemšanas tapušais regulējums par izsoļu rīkošanu e-vidē, valdes locekļu atbildības stiprināšana par dokumentu nenodošanu, kā arī disciplināratbildības ieviešana maksātnespējas procesa administratoriem.

Tomēr ir arī vairāki būtiski klupšanas akmens. Tā, piemēram, fizisko personu maksātnespējas regulējums ir tik liberāls, ka esam spiesti ņemt "maksātnespējas tūristus". Turklāt, lai arī jaunā Maksātnespējas likuma izstrādes gaitā tika plaši kritizēts iepriekšējā likuma regulējums attiecībā uz tiesiskās aizsardzības procesiem, diemžēl tā arī netika ieviesti instrumenti, kas varētu palielināt sekmīgi īstenoto tiesiskās aizsardzības procesu skaitu.

Zināmā mērā kurioza ir izveidojusies situācija saistībā ar jaunā Maksātnespējas likuma izstrādes gaitā plaši daudzīnāto likumdevēja mērķi panākt ātru un efektīvu faktiski maksātnespējīgu uzņēmumu atjaunošanu un likvidēšanu. Respektīvi, likuma praktiskā piemērošana noveda pie pilnīgi pretēja rezultāta – ārkārtīgi novēloti uzsāktiem juridisko personu maksātnespējas procesiem. Pamatā tas ir skaidrojams ar diviem apsvērumiem: maksātnespējas procesu jauno finansēšanas modeli un regulējumu par darījumu apstrīdēšanu.

Proti, jaunais Maksātnespējas likums juridisko personu maksātnespējas procesa finansēšanu uzlika uz kreditoru pleciem, paredzot maksātnespējas procesa pieteikuma iesniedzējam pienākumu ne vien maksāt depozītu divu minimālo mēnešu ilgā apmērā, bet arī finansēt maksātnespējas procesa norisi, ja parādniekam nav mantas. Tādējādi valsts neapšaubāmi atbrīvojās no pienākuma finansēt tā dēvēto "tukšo" maksātnespējas procesu norisi, taču vienlaikus panāca arī to, ka strauji samazinās pēc kreditoru iniciatīvas uzsāktie maksātnespējas procesi.

Arī jaunais regulējums par darījumu apstrīdēšanu ievērojami palielināja parādnieku motivāciju novilcināt maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanu, jo darījuma apstrīdēšana vairs nav atkarīga no faktiskās maksātnespējas iestāšanās dienas, bet gan – maksātnespējas procesa paskaidrošanas dienas. Tā rezultātā šobrīd teju vienīgais instruments, ko maksātnespējas procesa administratori var izmantot nolūkā atgūt mantu, ir celt prasību pret parādnieka valdes locekļiem. Taču, tā kā valdes locekļi Latvijā lielākoties nav īpaši turīgi cilvēki, eventuāli iespējamā valdes locekļa personīgā civiltiesiskā atbildība tikai retos gadījumos attur no negodprātīgu pasākumu īstenošanas faktiskās maksātnespējas situācijās.

Tādējādi, savstarpēji korelējot vairākām jaunā Maksātnespējas likuma novitātēm, esam nonākuši pie tā, ka maksātnespējas procesi tiek uzsākti ļoti novēloti, kā rezultātā arī radītajai par maksātnespējas procesos atgūto līdzekļu apmēru ne tuvu nav iepriecinoši. Mēģinot panākt uzlabojumus maksātnespējas efektivitātes rādītājos, citīgi tiek stiprināta maksātnespējas procesa administratoru uzraudzība. Ņemot vērā nozares reputāciju, iespējams, ka "stingrā roka" maksātnespējas procesa administratoru uzraudzībā ir nepieciešama. Tomēr vienlaikus jāpatur

prātā, ka pat tad, ja katram maksātnespējas procesa administratoram valsts norīkotu individuālu un pastāvīgu uzraugu, ar to nebūs pietiekami maksātnespējas procesa ietvaros atgūto līdzekļu kāpināšanai. Primāri ir jārūpējas par to, lai maksātnespējas procesi tiek uzsākti savlaicīgi. Taču pagaidām likuma izmaiņas nolūka panākt savlaicīgāku maksātnespējas procesu uzsākšanu notiek ļoti, ļoti kūtri. Kulūāros līdīst baumas, ka tam ir gluži pragmatisks apsvēruma – Latvija faktiski maksātnespējīgi ir ievērojams skaits uzņēmumu. Līdz ar to valsts vienkārši nevar atļauties ieviest efektīvus instrumentus savlaicīgai maksātnespējas procesu uzsākšanai, jo būs pārlietu daudz bezdarbnieku un par maz nodokļu maksātāju, ar ko visnotaļ pieticīgais valsts budžets var arī netikt galā.

Ceļā uz laimīgo zemi

Margareta Mičela romānā "Vējiem līdzi" dod padomu: "Esi kā zāle. Kad nāk stiprs vējš, pieliecies. Bet tad, kad tas ir paskrējis, nepadīsties atpakaļ!" Nenoliedzami, finanšu krīze un arī Pasaules Bankas izvirzītās prasības nāca kā ārkārtīgi stiprs vējš, kuram

pretoties nevarējām, un bija jāpieliecās, tostarp bija jāpieņem jauns Maksātnespējas likums. Taču saņemto kredītu esam sekminīgi atdevuši un arī finanšu krīzi esam pārvērtējuši. Bet vai neesam aizmirsuši atliekties?

Steigā pieņemtais Maksātnespējas likuma sekas ir skaidri redzamas statistikas datos. Likuma nemītīgā grozīšana ir nogurdinājusi ne vien nozares pārstāvjus, bet arī likumdošanas procesā iesaistītos. Darba kārtībā jau atkal ir Valsts sekretāru sanāksmē izsludinātie kārtējie grozījumi, un, atklāti sakot, šiem nemītīgajiem grozījumiem vairs neredz ne galu, ne malu.

Notikumi ar nemītīgo Maksātnespējas likuma grozīšanu atgādina Spridīša pieredzi, kuram bija jānoiet garš un nepatīkams pieredzes piesātināts ceļš, līdz viņš saprata, ka laimes zemē ir tepat mājās. Acīmredzot, jaunā Maksātnespējas likuma piemērošanā mums tāpat kā Spridītim ir "jāizbauda" plaša pieredzes amplitūda, lai nonāktu pie secinājuma, ka savulaik pāragri esam atteikušies no vairākiem Latvijas tiesiskajai videi un apziņai atbilstošiem maksātnespējas tiesiskā regulējuma instrumentiem. **IV**

Efektīva maksātnespējas sistēma nav iedomājama bez normatīvās bāzes kvalitatīvas piemērošanas

Inese Šteina, Maksātnespējas administrācijas direktore

Pēc neatkarības atgūšanas, Latvijai pārejot uz tirgus ekonomiku, tika izstrādāta jauna normatīvā bāze, noregulējot brīvā tirgus attiecības, tostarp tāda brīvā tirgus instrumenta kā maksātnespējas process norisi. Likums "Par uzņēmumu un uzņēmējdarbību maksātnespēju un bankrotu" stājās spēkā 1992. gada 1. janvārī un atšķirībā no vēlākiem maksātnespējas procesu regulējošiem normatīvajiem aktiem bija samērā īss – tas sastāvēja tikai no 30 pantiem, neskatoties uz to, ka regulēja arī kredītiestāžu maksātnespējas procesu. Praksē konstatētās šā likuma nepilnības tika novērstas, izstrādājot likumu "Par uzņēmumu un uzņēmējdarbību maksātnespēju", kurš bija spēkā no 1996. līdz pat 2008. gadam, kad to aizstāja progresīvs Maksātnespējas likums, ieviešot jaunus maksātnespējas tiesību institūtus – fiziskās personas maksātnespējas procesu un tiesiskās aizsardzības procesu, kā arī izveidojot maksātnespējas reģistru.

2010. gada 1. novembrī spēkā stājies jauns Maksātnespējas likums, izvirzot jaunu mērķi un ievērojami mainot maksātnespējas procedūru norises kārtību, dodot priekšroku kreditoru interešu aizsardzībai. Kopš tā spēkā stāšanās brīža 2010. gada Maksātnespējas likums ir vairākkārt grozīts, pielāgojot tā regulējumu mainīgiem ārējiem apstākļiem, tostarp, vienkāršojot maksātnespējas procedūru norisi un padarot caurspīdīgāku maksātnespējas procesa administratoru darbību un maksātnespējas procedūru norisi kopumā.

Attīstoties maksātnespējas procesa regulējumam, neapšaubāmi, virzāmies uz maksātnespējas tiesiskā ietvara uzlabošanu, ko apliecina arī atzinīgs starptautiskais novērtējums. Jāatzīst, ka likumdevēju arī turpmāk sagaida vairāki izaicinājumi maksātnespējas tiesiskā regulējuma sakārtošanai, piemēram, efektīva un ātra tiesvedības procesa nodrošināšana, kā arī taisnīgas un samērīgas maksātnespējas procesa administratora atlīdzības definējums. Tomēr svarīgi atzīmēt, ka efektīva maksātnespējas tiesību sistēma nav iedomājama bez normatīvās bāzes kvalitatīvas piemērošanas, kas ir viens no galvenajiem šā brīža uzdevumiem maksātnespējas procesa likumīgas un efektīvas gaitas nodrošināšanai.

Viens no Maksātnespējas administrācijas darbības mērķiem ir nodrošināt efektīvu valsts politikas maksātnespējas jomā īstenošanu, kas ietver maksātnespējas procesa administratora rīcības un maksātnespējas procesa norises uzraudzības pasākumu veikšanu, kā arī vienotas maksātnespējas procesu regulējošo normatīvo aktu piemērošanas prakses veidošanas veicināšanu, kas tiek nodrošināts, sniedzot viedokli par normatīvo aktu piemērošanu pēc valsts institūciju un privātpersonu pieprasījuma, pamatojoties gan uz tiesas paustajām atziņām, gan uz pasaules valstu labāko praksi. Maksātnespējas administrācijas rīcībā ir nodoti instrumenti minētā mērķa sasniegšanai, un iestādes galvenais izaicinājums ir nodrošināt šo instrumentu efektīvu, uz rezultātu vērstu piemērošanu. **IV**

Vēl aizvien problēmas ar maksātnespējas administratoru darbības tiesiskuma uzraudzību

LL.M Indulis Balmaks, zvērināts advokāts

Pēdējo gadu laikā maksātnespējas jomā ir vērojams zināms progress, kaut par samilzušo problēmu atrisināšanu runāt būtu pārāgri.

Lai arī laika gaitā ir tapuši vairākkārtēji un vērienīgi grozījumi Maksātnespējas likumā, tomēr sliecos uzskatīt, ka lielākais nopelns beztiesiskuma mazināšanai nozarē ir bijis Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamentam un Augstākajai tiesai. Ģenerālprokuratūras protestētie tiesu nolēmumi maksātnespējas lietās (kas nav pārsūdzami) un attiecīgi uz to pamata taisītie Augstākās tiesas nolēmumi ir nostiprinājuši dažas juridiskas pašsaprotamības, padarot vairākas iepriekš izplatītas shēmas grūtāk īstenojamas.

Šeit īpaši būtu mināms Augstākās tiesas Civillietu departamenta spriedums lietā SPC-27/2014, kā arī līdz tam nepieredzēti ātri sagatavotais un izskatītais protests tā sauktajā *Palink* lietā, kas izcēlas ar sevišķi klaju prettiesiskumu.

Shēmas maksātnespējas lietās ir bijušas iespējamās ne tik daudz likuma nepilnību dēļ, cik tā nepareizas piemērošanas dēļ. Turklāt daudzos gadījumos tas darīts apzināti, un jo īpaši satraucoši ir tas, ka ir bijuši gadījumi, kad apzinātus likumpārkāpumus pieļāvuši arī atsevišķi tiesneši. Domāju, ka tā nav sagādīšanās, ka Satversmes tiesa savā vienīgajā blakus lēmumā ir

aicinājusi ģenerālprokuroru ar kriminālprocesuālām metodēm pārbaudīt tiesneša rīcības tiesiskumu tieši maksātnespējas procesā.

Problemātiska joprojām ir arī maksātnespējas administratoru darbības tiesiskuma uzraudzība. Tā bieži izrādījusies pat ļoti neefektīva, it īpaši attiecībā uz administratoriem ar lielu neformālo ietekmi. Lai arī viens no zināmākajiem šādiem administratoriem līdz ar citiem paša izveidotā grupējuma administratoriem šovasar pat ticis apcietināts un apsūdzēts, laika posmā vismaz no 2014. gada nogales gan Maksātnespējas administrācijas iepriekšējais direktors, gan Administratoru asociācija, gan vairākkārt arī tiesa izrādījis neizskaidrojami bezspēcīgas viņa darbības tiesiskuma efektīvā uzraudzībā. Viņa sertifikāta darbībai bija jābūt izbeigtai jau daudz savlaicīgāk.

Tas liek domāt, ka tiesiskuma nostiprināšana maksātnespējas jomā nav tik ļoti atkarīga no likuma normu pilnveidošanas, cik no tā normu tiesiskās piemērošanas un likuma piemērotāju darbības efektīvas uzraudzības – gan administratoru, gan arī tādu tiesnešu, kas ne tikai bieži vien visai pamatoti izpelnījušies plašu sabiedrības uzmanību, bet kuru nolēmusus maksātnespējas lietās teju vai sistemātiski ir protestējusi arī Ģenerālprokuratūra. **IV**

Par lielāko problēmu vēl joprojām ir uzskatāma novēlota maksātnespējas pieteikšana

Olavs Cers, zvērināts advokāts, Latvijas Zvērinātu advokātu kolēģijas Maksātnespējas tiesību advokātu sekcijas vadītājs

Valsts amatpersonas statusa noteikšana administratoriem, to eksaminācijas nodošana valstij, Maksātnespējas administrācijas pilnvaru paplašināšana u.c. aktivitātes ir vērtējamas vien kā strukturālas reformas, jo ir vērstas uz maksātnespējas procesa uzraudzības uzlabošanu un stiprināšanu. Taču netiek risināta maksātnespējas procesa lielākā problēma – atgūto un kreditoriem izmaksāto naudas līdzekļu niecīgais apmērs. Stingrāka uzraudzība ļaus sekmīgāk atsijāt negodprātīgas profesijas pārstāvjus, taču tiešā veidā nepalielina maksātnespējīgo uzņēmumu aktīvus, nerisina šīs problēmas ekonomiskos cēloņus.

Par lielāko problēmu vēl joprojām ir uzskatāma novēlota maksātnespējas pieteikšana, kas vairumā gadījumu tiek darīts tikai tad, kad komersants jau ir apturējis saimniecisko darbību, pirms tam atsavinot mantu un iztērējot naudu. Vairāk nekā puse komersantu uzsāk maksātnespējas procesu vispār bez mantas.

Problēma ir arī tā dēvētie tukšie uzņēmumi, kas nekad nav veikuši reālu komercdarbību, bet pēc pāris fiktīviem darījumiem tiek pamesti likteņa varā bez mazākajām cerībām atgūt nodokļu parādus. Latvijā ir ļoti viegli, ātri un lēti nodibināt

komercsabiedrību, pat ja tā vajadzīga tikai pāris fiktīviem darījumiem.

Novēlota maksātnespējas pieteikšanas sekas ir vien neliels administratīvais sods, no kura komersanti īpaši nebaidās, un Latvijas komercvidē turpina pieaugt tā dēvēto "dzīvo mirušu" ipatsvars – tie ir faktiski maksātnespējīgi komersanti, kuriem nav uzsāks maksātnespējas process.

Svarīgākais uzdevums ir veicināt to komersantu sanācību, kuriem ir saglabājušies aktīvi, maksimāli vienkāršojot un paātrinot to komersantu likvidāciju, kuriem mantas nav, maksātnespējas procesu aizstājot ar vienkāršotu bankrota procedūru. Vienlaikus būtu nosakāma stingrāka atbildība – varbūt pat kriminālatbildība – par nesavlaicīgu

maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanu, kā arī atjaunojams faktiskās maksātnespējas iestāšanās dienas institūts.

Sanācijas aspektā būtiska ir to personu loka paplašināšana, kam uzticama sanācijas procesa uzraudzība, piesaistot ne tikai maksātnespējas procesa administratorus, bet arī citu reglamentēto profesiju pārstāvjus, piemēram, zvērinātus advokātus un zvērinātus revidentus.

Šie uzdevumi vislabāk atrisināmi, pašreizējā Maksātnespējas likuma vietā radot trīs atsevišķus likumus – Komersantu sanācijas likumu, Komersantu bankrota likumu un Fizisko personu maksātnespējas likumu, jo tas ļautu precizēt un līdz ar to arī sekmīgāk realizēt katra atsevišķā likuma mērķi. **IV**

Maksātnespējas jomā ir notikušas būtiskas, pozitīvas pārmaiņas

Ilze Znotiņa, zvērināta advokāte, Ārvalstu investoru padomes Latvijā ekonomisko un finanšu noziegumu darba grupas vadītāja

Vadot Ārvalstu investoru padomes Latvijā (turpmāk – ĀIPL) Maksātnespējas darba grupu, pirms vairāk nekā pieciem gadiem aizsāku diskusiju par ārkārtas situāciju maksātnespējas jomā un steidzami nepieciešamajiem uzlabojumiem. Tobrīd šis jautājums ne vien tika mērķtiecīgi noklusēts, bet arī tā sauktie maksātnespējas biznesa pārstāvji un viņu interešu sargātāji asi vērsās pret jebkuru, kurš mēģināja vērtēt un apkarot nelikumīgās iestrādes.

Atskatoties uz šo laiku, ar gandarījumu secinu, ka ir notikušas būtiskas, pozitīvas pārmaiņas. Balstoties uz ĀIPL ierosinājumiem, ir mainīts maksātnespējas administratoru statuss, viņus pielīdzinot valsts amatpersonām, kā arī izdarīti vairāki citi būtiski labojumi normatīvajos aktos. Īpaši nozīmīgs un pārmaiņas stimulējošs bija mūsu 2016. gadā publiskotais pētījums par maksātnespējas sistēmas ļaunprātīgas izmantošanas tiesisko un ekonomisko ietekmi Latvijā. Tajā tika pierādīts, ka maksātnespēja sistemātiski tiek izmantota prettiesisku interešu realizācijai, nereti ar organizētās noziedzības metodēm. Aprēķini liecināja, ka pēdējo desmit gadu laikā maksātnespējas sistēmas ļaunprātīgas izmantošanas dēļ mēs ik gadu zaudējam vidēji 100 miljonus eiro gadā.

Šobrīd atzinīgi vērtēju visu iesaistīto pušu darbības identificēto problēmu novēršanu. Pozitīvi vērtējamas šogad ieviestās izmaiņas, tostarp nododot atpakaļ valstij maksātnespējas administratoru sertificēšanas funkcijas, definējot stingrākas prasības attiecībā uz maksātnespējas procesa administratoru kvalifikāciju, reputāciju un profesionalitāti, ieviešot tiesiskās aizsardzības procesa

uzraugošās personas institūtu un brīvā tirgus principu restrukturizācijas jomā.

Tāpat būtiski ir atzīmēt progresu attiecībā uz administratoru zināšanu un darbības tiesiskuma pārbaudi. Lai gan vēl joprojām nav izveidota sistēma, kas ļautu uzraudzīt maksātnespējas sistēmas efektivitāti kopumā un atsevišķos maksātnespējas procesos, atzinīgi vērtējams Maksātnespējas administrācijas veiktais maksātnespējas administratoru un procesu riska izvērtējums.

Šobrīd par prioritāti uzskatu divu jautājumu aktualizēšanu un risināšanu.

Pirmkārt, novēloto maksātnespējas procesu (šobrīd tāds ir vismaz katrs trešais process) un tā saukto tukšo uzņēmumu skaita būtiska samazināšana. Šeit redzu nepieciešamību pēc lielākas Valsts ieņēmumu dienesta, Uzņēmumu reģistra un Maksātnespējas administrācijas sadarbības, kā arī samērīgas sankciju un stimulu sistēmas izveides.

Otrkārt, efektīva ekonomisko noziegumu apkarošana. Svarīgi ir ne tikai piešķirt papildu resursus tiesībsargājošām iestādēm un paaugstināt to kompetenci, bet arī veikt adekvātu preventīvu darbu, jo tas ietekmē gan cilvēku vēlmi pastrādāt noziegumus, gan kriminogēno situāciju kopumā, liekot potenciālajiem likumpārkāpējiem apsvērt, vai cena par izdarīto pārkāpumu nav pārāk augsta. Šeit arī īpaši aicinu nostiprināt privāto un publisko partnerību noziedzības apkarošanā, lai privātais sektors, uzraudzības un tiesībsargājošās iestādes savstarpēji dalītos informācijā un zināšanās. **IV**